

CIVILISERADE FINLÄNDARE OCH FARLIGA UTLÄNNINGAR

Relationer mellan könen ses ofta som en del av den nationella kulturen som återskapas från en generation till en annan. Könade relationer definieras genom och inom familjen, hemmet, den lokala gemenskapen och nationen. Ofta framställs familjen bestående av en jämställd relation mellan män och kvinnor. Denna kulturella bild återförs ofta till ett finländskt agrart, fattigt förflutet, då män och kvinnor var tvungna att arbeta sida vid sida. Den finländska jämställdhetsdiskursen återskapar ofta det könsforskningen kallar "två-könsmodellen". Men-, jämställdhetspolitik handlar, menar vi, om mera än bara kvinnor och män.

Text: Salla Peltonen och Niina Vuolajärvi

D

en finländska jämställdheten fungerar ofta i vårt kulturella medvetande som en indirekt självförståelse av oss själva som finländska medborgare i kontrast till länder och kulturer som än inte uppnått denna jämställdhet. Jämställdhet är något som Finland är bra på, något som Finland som en del av Norden och Europa är föregångare i. Enligt **Gail Lewis** är anspråket på jämställdhet konstituerande för Europa och dess civilisation. Jämställdhet mellan könen utgör en del av nationsuppbyggande diskurser och ett sätt genom vilket kulturella hierarkier skapas. Tron på det jämställda Finland är en del av föreställningen om Finland som en framåtskriden och civiliserad nation i relation till andra nationer som är underutvecklade. Jämställdhet i allmänhet och mellan män och kvinnor i synnerhet kan alltså ses som en del av att ingå i gemenskapen Finland: som en förutsättning för att (få) höra till nationen.

Enligt forskaren **Sara Ahmed** fungerar föreställningen om "främlingen" i tal om mångkulturalitet som en källa till skillnad. Inom mångkulturalismen kan främlingar välkomnas i nationen

och bli en del av "oss" i nationen, samtidigt som "vi" framstår som de som måste leva med-, (tolerera, acceptera) en kulturell diversitet, dvs. ett liv med "dom andra". Främlingskapet, "skillnaden", upplevs även ofta som hotfullt, som en fara i samhället. "Stranger danger"-diskursen skapar gränser för hur vi förstår nationen och skyddar det inhemska, sociala och nationella rummet från dess hotande utsida. "Stranger danger"-diskursen innefattar det tal

rötter i kolonialismen och de kulturella bilder av de kolonialiserade som skapades av koloniserarna.

Bilder av Afrika t.ex. som den mörka och förlorade kontinenten är inte en bara en historisk kvarleva, från en förfluten tid utan ett aktivt sätt att skapa skillnad, att organisera och hierarkisera olika delar av världen.

Feministen **Chandra Talpade Mohanty** har kritiserat feminismen och den kritiska vänstern i väst för att cir-

En liknande föreställning, "myt", präglar nu den inhemska diskussionen om våld mot kvinnor. Genom kulturalistiska argument blir "invandrarkvinnan" både symbol och offer för det könade våldet.

vi hör om att invandrare tar våra jobb, kvinnor, utnyttjar välfärdsystemet, inför odemokratiska och ojämsställda förhållanden i landet och i allmänhet uppfattas och framställs som ett hot mot det finländska samhällets fundament. Denna skillnadsskapande diskurs som bygger på hotet om främlingen har sina

kulera och upprepa bilden av en genomsnittlig tredjevärlden kvinna som är utbildad, traditionsbunden, som tillhörande familjen och hemmets sfär, och i behov av räddning:

"Den genomsnittliga tredjevärlden kvinnan lever ett i grunden stympat liv baserat på hennes feminina kön (läs

sexuellt förtryck) och hennes tillhörighet till tredje världen (läs okunnig, fattig, utbildad, traditionsbunden, religiös, huslig, familjeorienterad, gjord till offer etc.) Detta framställs i min mening i motsats till den (implicita) självförståelsen hos västerlandets kvinnor som utbildade, moderna, med kontroll över sina egna kroppar och sin sexualitet, samt med "frihet" att fatta sina egna beslut" (Mohanty 1984/1999, 198-199).

Denna typ av generaliserande diskurser kring t.ex. "tredje världen kvinnor" eller "invandrarkvinnor" framställer dessa som en enhetlig, maktlös grupp, ofta i behov av räddning både i relation till "den förtryckande afrikanska eller muslimska mannen" och till den finländska kvinnan. Mohanty påpekar, liksom Ahmed, att "tredje världen" definieras utifrån skillnad som en ahistorisk konstruktion. Detta osynliggör de maktförhållanden som skapat och möjliggjort framställningen av "tredje världens kvinna" (jfr. "Africa"), samtidigt som partikulära skillnader förbigås.

Vilka följder får då dessa kulturella bilder i olika sammanhang?

I Finland har olika aktörer länge kämpat för att Finlands regering skulle införa ett nationellt program för förebyggandet av våld mot kvinnor. Detta förverkligas nu äntligen under åren 2010-2015. På öppningsseminariet för det nya programmet konstaterade migrationsminister **Astrid Thors** att insatser behövs i Finland för att motverka "främmande former av våld", dvs. former av våld som är främmande för finländare. Trots att Thors i sitt tal lyfte fram den speciella utsatthet som utländska kvinnor som sällskapar eller är gifta med finländska män upplever, och därmed även berörde den våldskultur som präglar finländska könsrelationer, kom fokus för problematiken kring våld mot kvinnor i Finland att delvis bli en fråga om främmande kulturer och "icke finska former av våld".

En av den kritiska våldsforskningens centrala poänger har varit att ifrågasätta de stereotyper och vanföreställningar som präglar ofta förekommande förståelser av våld, som att våld

det t.ex. ses som en privatsak, som har sin bakgrund i förövarens barndomstrauman, som något mannen tar till då han inte kan uttrycka sina känslor eller som följd av alkoholmissbruk eller som enbart förekommande inom samhällets lägre klasser. En liknande föreställning, "myt", präglar nu den inhemska diskussionen om våld mot kvinnor. Genom kulturalistiska argument blir "invandrarkvinnan" både symbol och offer för det könade våldet.

ett brott utfört i affekt, som en spontan, emotionell handling, som inte har att göra med hans familj, samhälleliga tillhörighet (förutom att han är en man) eller en kulturbakgrund som han representerar och ansvarar för. Däremot skapar termen "hedersmord", speciellt inom en nordisk kontext nästan oundvikligen en association till "Fadime". Hedersmord förstås uttryckligen som en form av könat våld som tillhör en icke-västerländsk, annorlunda kultur.

Självbilden av den västerländska människan som fri, jämställd och demokratisk byggs upp via en jämförelse med andra kulturer, i en retorik där kvinnors och bögars rättigheter används som redskap för skapandet av en kulturell hierarkisering.

Det är givetvis viktigt att uppmärksamma de omständigheter under vilka kvinnor med utländsk bakgrund i Finland lever, och framförallt den rasism som präglar deras tillvaro på olika sätt. Däremot riskerar ett projekt som ovanstående att misslyckas ifall man inte noggrant uppmärksammar de egna förutsättningarna och föreställningarna som talet om "kulturellt våld" vilar på. Genom att placera former av våld som "könsstympning" eller "hedersvåld" i en främmande kultur, en muslimsk tradition eller i ett primitivt Afrika, riskerar man att återupprepa nationalistiska diskurser om det civiliserade väst och samtidigt osynliggöra det strukturella könade våldet som finns i det egna landet. I diskursen kring våld mot kvinnor, speciellt dess "brutala former", visar sig den skillnadsdiskurs som både Mohanty och Ahmed talar om.

När en finländsk man i Finland tar livet av sin fru för att han misstänker henne för otrohet eller p.g.a. svartsjuka, ses detta inte som ett uttryck för hans kultur, för hans skam inför familj och vänner och hans handlingar beskrivs inte med en term som "hedersmord". Den finländska mannens våld kan inte kallas hedersvåld eftersom det ses som

Distinktionerna mellan hedersvåld/passionsvåld och kultur/individ skapar olika former av våldsbrott (trots att handlingen är densamma) av vilka den ena blir mera acceptabel än den andra beroende på vem som utför handlingen. (Operationer på nyfödda interkönade barn omtalas t.ex. heller inte i termer av "kulturellt betingat våld" i väst trots att det även kan ses som en form av könsstympning, i medicinens och "kulturens" namn). Trots att kritiken mot kulturalistiska argument gällande t.ex. "hedersmord" eller "FGM" uttryckligen påpekat hur diskussionerna har en tendens att handla om annat än könat våld (kultur, västerländska självbilder) cirkuleras dessa inom både vetenskapliga och politiska sammanhang. Förebyggandet av våld mot kvinnor i Finland är viktigt, och det är viktigt att uppmärksamma hur olika former av könat och sexuellt våld uttrycks i olika sammanhang. Men finländska feminister måste sluta se och känna sig som privilegierade i relation till "invandrarkvinnor" för att ett genuint framsteg skall ske i arbetet mot våld mot kvinnor i Finland.

Bilder av "tredje världens kvinna" och "muslimska kvinnor" som underord-

nade i relation till män inom sin egen kultur och kvinnor i väst i allmänhet har fungerat som ett sätt att legitimera regleringen och kontrollen av muslimska gemenskaper. Övervakningen och kontrollen av muslimska länder i jämställdhetens namn är nu ett globalt organiserat fenomen och har blivit det uttryckligen efter 11 september och "kriget mot terror". **Gayatri Spivak** har beskrivit detta fenomen som "vita män som räddar bruna kvinnor från bruna män". De senaste diskussionerna om den eviga slöjproblematiken i Frankrike kan ses som ett exempel på detta förhållningssätt. Frågan handlar, menar vi, alltså inte om att inte kulturella skillnader skulle existera eller kunna diskuteras, men om den politik som bedrivs i dessa kulturella skillnaders namn, och som ofta förekommer inom liberalistiska rättvis och jämställdhetsdiskussioner.

Jin Haritaworn en av huvudtalarna under det VIII Lesbisk-, homo- & queer-forskningsseminariet i Åbo diskuterade hur invandrare i Europa inte

det "frigjorda väst". Självbilden av den västerländska människan som fri, jämställd och demokratisk byggs upp via en jämförelse med andra kulturer, i en retorik där kvinnors och bögars rättigheter används som redskap för skapandet av en kulturell hierarkisering. (**Jari Tervo**s kolumn efter Yles stora "homo-debatt" är ett exempel på detta. Tervo jämför Finland med Iran, vars president gjort homofobiska uttalanden). Ett ironiskt drag i det självframhävande som ofta framkommer i diskussioner om jämställdhet i Finland är att samma människor som kan identifiera sig som försvarare av kvinnors och mäns rättigheter då dessa diskuteras i relation till andra kulturer, i ett nationellt sammanhang kan vara av den åsikten att jämställdheten gått för långt. Detta drag har vi på senare tid bevittnat t.ex. inom den högerpopulistiska retoriken i Europa.

Man kunde tala om ett slags "vitethets privilegium" i dessa sammanhang, eller en "vitethets epistemologi". Vi menar att frågor som våld mot kvin-

---

Ett ironiskt drag i det självframhävande som ofta framkommer i diskussioner om jämställdhet i Finland är att samma människor som kan identifiera sig som försvarare av kvinnors och mäns rättigheter då dessa diskuteras i relation till andra kulturer, i ett nationellt sammanhang kan vara av den åsikten att jämställdheten gått för långt.

endast ses som bakåtsträvande i fråga om jämställdhet mellan män och kvinnor, men även som intoleranta och hatiska homofober. Haritaworn visade hur invandraren, "främlingen" mobiliserats i tyska kampanjer för bögar och lesbiskas rättigheter för att bekräfta föreställningen om "kulturen i öst" som homofobisk och därmed öppen för officiell kontroll och re-kolonisering av

nor eller medborgerliga rättigheter i Finland även handlar om en "skillnadernas politik" som utgår ifrån diskurser om etnicitet, religion, nationell och kulturell tillhörighet, kön sexualitet och normalitet. De ställer oss även inför frågan om vem som exkluderas och vem inkluderas i talet om jämställdhet och vem dessa finlands män och kvinnor är och förväntas vara. ■

Litteratur:

- Ahmed, Sara** (2000) *Strange encounters. Embodied Others in Post-Coloniality*. London: Routledge.
- Haritaworn, Jin** (2008) *Gay Imperialism: The Role of Gender and Sexuality Discourses in the 'War on Terror'*, with Esra Erdem and Tamsila Tauqir, in E. Miyake and A. Kuntsman (eds.), *Out of Place: Silences in Queerness/Raciality*, York: Raw Nerve Books, p. 9-33.
- Lempiäinen, Kirsti** (2002) *Kansallisuuden tekeminen ja toisto*. Teoksessa Gordon, Tuula – Komulainen, Katri – Lempiäinen, Kirsti (toim.): *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 19-36.
- Lewis, Gail** (2006) *Imagines of Europe. Technologies of Gender, Economies of Power*. *European Journal of Women's Studies*, Vol. 13 (2), 87-102.
- Mohanty, Chandra Talpade** (1984/1999) *Med västerländska ögon. Feministisk forskning och kolonial diskurs, i Globaliseringskulturer, den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, 195-210. (Falun: Nya Doxa).
- Spivak, Gayatri Chakravorty** (1988) *Can the Subaltern Speak?* Teoksessa Nelson, Cary & Grossberg, Lawrence (toim.): *Marxism and the Interpretation of Culture*. Urbana: University of Illinois Press, 271-313.
- Tervo, Jari** (2010) "Homoilta ja ihmisoikeudet". *Uusi Suomi* puheenvuoro 15.10.2010, <http://jaritervo.puheenvuoro.uusisuomi.fi/49006-ihmisoikeudet>.
- Tuori, Salla** (2009) *The politics of multicultural encounters: feminist postcolonial perspectives*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Yuval-Davis, Nira** (1997) *Gender and Nation*. London: Sage.